

Анотація

У статті розглянуто теоретичні концепції банківського нагляду, досліджено історію розвитку та здійснено порівняльний аналіз міжнародного нормативного забезпечення (на прикладі рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду) державної стратегії регулювання грошово-кредитного ринку в контексті підтримки фінансової стійкості національної банківської системи. Обґрунтовано необхідність перебудови системи нагляду на принципах ризик-орієнтованого підходу.

Ключові слова: банківський надгляд, фінансова стійкість, банківська система, Базель, банківський капітал, норматив діяльності.

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические концепции банковского надзора, исследована история развития и осуществлен сравнительный анализ международного нормативного обеспечения (на примере рекомендаций Базельского комитета по банковскому надзору) государственной стратегии регулирования денежно-кредитного рынка в контексте поддержания финансовой устойчивости национальной банковской системы. Обоснована необходимость перестройки системы надзора на принципах риск-ориентированного подхода.

Ключевые слова: банковский надзор, финансовая устойчивость, банковская система, Базель, банковский капитал, норматив деятельности.

Annotation

The article investigates the theoretical concepts of banking supervision, studies a history and it is performed a comparative analysis of international regulatory support (by the example of recommendations of the Basel Committee of Banking Supervision) of the state strategy of monetary market regulation in the context of support of financial sustainability of the national banking system. The necessity of restructuring of the supervision system on the principles of risk-based approach was grounded.

Key words: banking supervision, financial stability, banking system, Basel, bank capital, activity standards.

УДК 336.5.02

Горин В.П.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Тернопільський національний економічний університет

РОЛЬ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Економічні трансформації останніх десятиліть, спрямовані на становлення ринкових засад господарювання, призвели до виникнення й накопичення цілого комплексу проблем, пов'язаних з банкрутством окремих секторів національної економіки, різким падінням рівня життя населення та його майновим розшаруванням, зниженням обороноздатності країни тощо. Їхнє вирішення вимагає від держави активного використання різноманітних економічних інструментів та важелів управління, серед яких одним з найважливіших залишається бюджет. Він є одним з найголовніших інститутів економічного суверенітету країни, фінансовою основою реалізації функцій держави, за допомогою якого вона активно впливає на економічні, соціальні, національні процеси в суспільстві [2, с. 23]. Однак, ефективність такого впливу та його наслідки суттєво залежать від продуманості управлінських заходів, їхнього наукового обґрунтування. У випадку реалізації спонтанних нерозважливих рішень матиме місце не лише марне витрачання обмежених бюджетних коштів, а й сам бюджет з потенційно дієвого інструменту державного регулювання може перетворитися на чинник стримування соціально-економічного прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування бюджету держави та його впливу на соціально-економічний розвиток країни в сучасних умовах є одним з найбільш актуальних напрямів економічних досліджень. Вони відображені у працях зарубіжних вчених Ш. Бланкарта, Р. Масгрейва, Дж. Стігліца, вітчизняних науковців С. Буковинського, В. Гейця, О. Василика, В. Дем'янишина, О. Кириленко, Ц. Огня, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших. У них розкриваються теоретичні засади бюджету держави, а також практичні питання, пов'язані з бюджетним процесом, фінансуванням окремих напрямів економічної діяльності держави, галузей соціальної сфери чи соціального захисту населення тощо. Необхідність поглибленого вивчення питань функціонування

бюджету держави обумовлюється потребою напрацювання науково-обґрунтованих підходів щодо удосконалення вітчизняної практики бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку країни.

Постановка завдання. В умовах динамічної зміни економічної ситуації в країні та продовження ринкових перетворень методи й способи участі бюджету держави у регулюванні соціально-економічних процесів все більше ускладнюються та підлягають постійному коригуванню. Це, водночас, вимагає безперервного ґрунтовного дослідження ролі бюджету у розвитку країни як зі сторони представників економічної науки, так і фахівців-практиків. Відтак, мета наукового дослідження полягає у розкритті особливостей вияву багатоаспектної ролі бюджету держави в умовах перехідної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У фінансовій науці вирізняють два основних підходи до трактування поняття бюджету держави: відповідно до першого з них, він об'єднує ресурси бюджетної системи й ототожнюється з терміном «зведений бюджет»; згідно другого підходу, поширеного у зарубіжних країнах, до бюджету держави крім вищезазначених складових також зараховують кошти системи соціального страхування. Розрахований таким чином «бюджет розширеного уряду» використовується у макроекономічних розрахунках при проведенні аналізу результатів фінансової політики держави. На наш погляд, використання цього показника в Україні поки не має належного обґрунтування, а тому, з огляду на усталену у вітчизняній фінансовій науці практику, в ході нашого дослідження під бюджетом держави будемо розуміти сукупність державного та місцевих бюджетів.

Суспільне призначення бюджету держави полягає у тому, що він є одним із найважливіших інструментів регулювання соціально-економічного розвитку, за допомогою якого відбувається перерозподіл ВВП, мобілізуються грошові кошти, необхідні державі для належного виконання своїх функцій. Завдяки бюджету органи державної влади можуть концентрувати фінансові ресурси на найважливіших напрямках економічного і соціального розвитку, впливати на пропорції суспільного виробництва і його результати, здійснювати соціальні перетворення [5, с. 36]. Здійснюючи управління доходами і видатками бюджету, держава може регулювати процес накопичення капіталу, коригувати сукупний попит і пропозицію, стимулюючи або стримуючи в такий спосіб економічне зростання.

Роль бюджету держави у суспільному розвитку виявляється у кількох аспектах, а саме:

- у правовому, який полягає у тому, що показники бюджету, маючи директивний (обов'язковий для виконання) характер, засвідчують зобов'язання держави перед суспільством мобілізувати певний обсяг грошових коштів і спрямувати його на задоволення найважливіших суспільних потреб. Водночас, органи влади завдяки бюджету отримують законні підстави на отримання і витрачання бюджетних коштів;

- у політичному, адже бюджет, який затверджується представницьким органом влади як виразником інтересів усіх верств населення, дає підстави суспільству контролювати діяльність виконавчої влади, оцінювати її з точки зору відповідності нагальним потребам соціально-економічного розвитку. Водночас, за допомогою бюджету органи центральної влади мають можливість впливати на фінансову діяльність місцевого самоврядування, забезпечуючи таким чином єдність економічної політики, яка реалізується в країні;

- в економічному, оскільки через бюджет держава отримує можливість впливати на усі стадії суспільного відтворення, коригувати пропорції розподілу ВВП і національного доходу, перерозподіляти фінансові ресурси між різними територіями, секторами економіки, верствами населення, забезпечуючи таким чином найбільш повне задоволення інтересів усіх членів суспільства [8, с. 27]. Разом з тим, бюджет держави є основним джерелом фінансування суспільних благ, продукування яких суб'єктами вільного ринку не можливе, або соціально чи економічно не бажане. До них зараховують чисті суспільні блага (оборона, державне управління), які повністю оплачуються за рахунок коштів бюджетів, а також змішані суспільні блага (освіта, охорона здоров'я, культура тощо), які можуть надаватися як державою, так і приватним сектором економіки [5, с. 72]. У випадку вільного ціноутворення на такі блага мало б місце різке обмеження кола їх реципієнтів. Разом з тим, масштаби споживання зазначених суспільних послуг в сучасних умовах характеризують рівень соціальної відповідальності держави та впливають на показники інтелектуального й духовного потенціалу країни. Відтак, зважаючи на вагомий роль цих благ у розвитку суспільства, їхнє фінансування з бюджетів усіх рівнів є цілком природним.

У всіх країнах бюджет держави традиційно забезпечує фінансування найдавніших її функцій – управлінської та оборонної. Рівень суспільних видатків на державне управління у різних країнах визначається відмінностями адміністративно-територіального устрою, національними особливостями формування структури органів державної влади, типом економічної системи тощо. У країнах з плановою економікою, слабким розвитком демократичних процесів видатки бюджету на забезпечення діяльності органів влади, зазвичай, суттєво перевищують відповідні показники розвинутих ринкових держав. При цьому, поступове зростання рівня витрат бюджетів на утримання органів державного управління є загальносвітовою тенденцією. В Україні на ці потреби упродовж останніх років витрачається 10-12% ресурсів зведеного бюджету (рис. 1), що значно перевищує показники періоду

перших років після здобуття незалежності. За таких умов актуальним завданням сучасного етапу державотворення є проведення реформи системи державного управління з метою зниження суспільних видатків на утримання органів влади і підвищення ефективності їхньої роботи. Разом з тим, адміністративна реформа повинна здійснюватися на основі відповідної науково обґрунтованої концепції та має передбачати поряд із скороченням чисельності управлінського апарату суттєве підвищення кваліфікації державних службовців, поліпшення системи їх матеріального стимулювання, вдосконалення інформаційного забезпечення та втілення інших заходів, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності органів державної влади.

Рис. 1. Витрати зведеного бюджету на управління в Україні у 2004-2010 рр. [6]

На рівень та динаміку оборонних витратів бюджету держави впливають ряд чинників, до переліку яких доцільно зарахувати характер взаємовідносин країни з державами-сусідами, ступінь її інтеграції до міждержавних військово-політичних об'єднань, гостроту зовнішніх загроз національній безпеці та інші. При цьому у світовій практиці існують приклади, коли у країні військові витрати практично зведені до мінімуму (Коста-Ріка), або навпаки, зберігається значний військовий потенціал, на підтримання якого виділяється до половини обсягу державних витратів (КНДР). Однак, у більшості країн фінансування оборони здійснюється за принципом мінімальної достатності [3, с. 38]. В Україні впродовж останніх років спостерігається нестійка динаміка витратів бюджету на оборону: якщо у 2004 році їхня питома вага у структурі витратів зведеного бюджету становила 6,1%, то у 2010 році – тільки 3,0%. В абсолютних обсягах витратки бюджету держави на оборону збільшилися з 6,2 млрд. грн. у 2004 році до 11,4 млрд. грн. у 2010 році, що навіть не перекидає динаміки індексу інфляції. Фінансування оборони в Україні знизилася до такої межі, яка ставить під сумнів здатність Збройних сил України забезпечити виконання основної своєї функції – захисту території країни від зовнішніх загроз. Вихід із такої ситуації полягає у суттєвому збільшенні асигнувань, спрямованих на забезпечення боєздатності вітчизняного війська, модернізацію його озброєнь і придбання новітніх видів військової техніки, гарантування соціального захисту військовослужбовців.

Роль бюджету держави в економічному розвитку суспільства обумовлена не лише кількісним обсягом грошових коштів, які акумулюються у ньому, але і якісним аспектом, який реалізується через багатосторонній вплив бюджету на усі ланки економічної системи та формування показників соціально-економічного розвитку. Існує тісний взаємозв'язок між макроекономічною динамікою і поступленнями до бюджету, адже стійке зростання економіки дає змогу забезпечити збільшення обсягів фінансових ресурсів, які надходять у розпорядження органів влади і можуть бути спрямовані ними на виконання своїх функцій. Для прикладу, за період 2000-2010 років ресурси бюджетів усіх рівнів збільшилися у номінальному виразі майже у 6,5 разів, а їхня питома вага у ВВП підвищилася з 28,9% у 2000 році до 29,0% у 2010 році. За цей період витратки бюджету держави зросли у 7,9 разів, а їхня питома вага досягла 34,9% ВВП.

В свою чергу, використовуючи різні форми підтримки галузей економіки (бюджетне фінансування загальнодержавних інвестиційних програм, пільгове кредитування), втілюючи за рахунок коштів бюджетів заходи стимулювання підприємництва, держава може сприяти прискоренню економічного розвитку. Однак, доцільність витрачання коштів бюджету на виконання економічних програм у кожному конкретному випадку потребує аргументації та кількісного обґрунтування.

В Україні вплив бюджету держави на розвиток економіки має свою специфіку, обумовлену її перехідним характером – за рахунок бюджетних коштів покриваються витрати на структурну перебудову народногосподарського комплексу, зниження його енергоємності, впровадження нових

технологій тощо. В цілому, на усі програми економічної діяльності держави у 2010 році було витрачено 43,8 млрд. грн., або в 2,3 разу більше рівня 2004 року (табл. 1).

Таблиця 1

**Видатки зведеного бюджету на економічну діяльність в Україні
 у 2004-2010 рр. [6]**

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Видатки зведеного бюджету на економічну діяльність, в т. ч.:	18,70	19,12	27,34	40,52	51,32	39,75	43,83
в т. ч.: Сільське господарство	2,97	4,92	6,69	8,04	9,63	6,29	7,33
Транспорт	6,50	5,38	8,96	14,56	14,00	13,71	15,28
Паливно-енергетичний комплекс	4,46	3,85	5,26	7,35	15,48	11,97	12,05

Однак, практика використання коштів бюджету держави на стимулювання розвитку різних галузей господарства вказує, що значна частина цих видатків має низьку економічну ефективність, а їхнє існування скоріше зумовлене бажанням уряду уникнути зростання соціальної напруги. До таких видатків можна, зокрема, зарахувати:

- видатки на покриття збитків НАК «Нафтогаз України», які виникають через невідповідність вартості імпортованого газу та ціни його реалізації для населення і суб'єктів господарювання, що виробляють теплову енергію. Низький рівень доходів основної частини населення змушує державу за рахунок власних ресурсів підтримувати економічно необґрунтовану ціну на природний газ для споживачів шляхом прямого субсидування його постачальника. Такі видатки складають близько половини обсягу бюджетних асигнувань на потреби паливно-енергетичного комплексу;

- видатки на фінансування вугільної галузі, більше половини обсягу яких використовується на часткове покриття витрат із собівартості продукції, тоді як потреби технічного переоснащення вугледобувних підприємств задовольняються, фактично, за залишковим принципом. За нашими підрахунками, на заходи з поліпшення матеріально-технічного стану вугільних підприємств, інновації направляється всього близько 15% бюджетних асигнувань на галузь. З метою уникнення соціальних потрясінь (різке зростання безробіття у шахтарських регіонах, зниження доходів населення та ін.) реформування вугільної галузі постійно відкладається, а замість цього держава змушена щорічно збільшувати обсяги видатків на підтримання діяльності неефективних шахт.

Стабільна робота продовольчого сектору є одним з важливих аспектів національної безпеки країни. Відтак, бюджет держави відіграє важливу роль також у забезпеченні розвитку агропромислового комплексу. Його фінансова підтримка за рахунок коштів бюджету у різні роки передбачала реалізацію багатьох заходів, а саме:

- розвиток інфраструктури сільськогосподарського виробництва шляхом підготовки й підвищення кваліфікації кадрів, зайнятих в аграрному секторі; фінансування програм селекції у рослинництві й тваринництві; підтримку обслуговуючих кооперативів; наукові дослідження в системі агропромислового комплексу;

- пряму підтримку виробництва сільськогосподарської продукції шляхом надання бюджетної тваринницької дотації та допомоги виробникам продуктів рослинництва;

- здешевлення банківських кредитів для підприємств аграрного сектору економіки, часткове покриття видатків із сільськогосподарського страхування;

- сприяння лісовідновленню, меліорацію земель, охорону та захист лісів і водних ресурсів, розвиток соціальної сфери у сільській місцевості та ін.

Зауважимо, що в період економічної кризи 2009 року видатки бюджету на розвиток сільського господарства потрапили під суттєве скорочення. Було призупинено реалізацію програм субсидування виробництва тваринницької продукції, що, на наш погляд, практично унеможливило швидке подолання кризового стану цієї галузі АПК. Відтак, в сучасних умовах Україна не лише втратила статус одного з провідних світових виробників продукції тваринництва, а й спостерігається швидке зростання залежності внутрішнього ринку від її імпорту, що загрожуює зниженням продовольчої безпеки країни.

Перспективними формами сприяння розвитку сільськогосподарського виробництва є проведення державою цінової політики, спрямованої на досягнення паритетності товарообміну між сільським господарством та іншими галузями національної економіки [4, с. 8], регулювання ринковими методами цін на сільськогосподарську продукцію в період збирання врожаю через здійснення заставних закупівель до державного продовольчого резерву, товарних та фінансових інтервенцій на організованому аграрному ринку. Додатково, з метою уникнення цінових коливань на ринку зерна в період жнив та належного зберігання врожаю дрібних сільськогосподарських виробників, на наш погляд, доцільно також забезпечити у регіонах за рахунок бюджетних коштів будівництво мережі елеваторних комплексів.

Крім фінансової підтримки традиційних галузей, які перебувають у кризовому становищі, за допомогою бюджету держава також стимулює підвищення енергоефективності національної економіки, її науково-технічний та інноваційний розвиток. Для прикладу, в останні роки за рахунок ресурсів державного бюджету здійснюється близько 2/5 обсягу наукових і науково-технічних досліджень. Однак, роль бюджетних коштів у фінансуванні інноваційної діяльності залишається незначною – на ці потреби щорічно виділяється близько 1,5–2% видаткової частини зведеного бюджету держави.

Поряд з вагомим значенням бюджету у регулюванні й стимулюванні економічного розвитку, він також є основним джерелом фінансування соціальної функції держави. За допомогою бюджетів різних рівнів держава забезпечує функціонування галузей економіки, які надають населенню життєво важливі суспільні послуги – освіти, охорони здоров'я, закладів духовно-культурного розвитку тощо. Не зважаючи на стійке щорічне збільшення обсягів бюджетних коштів, які спрямовуються на потреби соціальної сфери, практика вказує на наявність багатьох проблем, які негативно позначаються на якісних показниках суспільних послуг та знижують ефективність використання бюджетних коштів. Одним із найбільш суперечливих питань, які поки не отримали належного вирішення, є оптимізація мережі закладів культурно-освітнього та медичного обслуговування. Скорочення їхньої кількості економічно обґрунтоване в умовах зниження чисельності населення, однак має негативну оцінку у суспільстві, оскільки обмежує права громадян на рівний доступ до суспільних послуг. Нерідко закриття установ соціальної сфери продиктоване виключно намірами економії бюджетних коштів без урахування думки громадян. Поряд з цим, в теперішній час продовжує практикуватися використання застарілих методів фінансування цих установ, які не передбачають зв'язку між обсягом бюджетних видатків і результатами їхньої діяльності. Якщо від методу прямого кошторисного фінансування у країнах Європи уже практично відмовилися, зберігши його, як виняток, для окремих установ загальнонаціонального значення [1], то в Україні він досі затребуваний. Як наслідок, збільшення державних витрат на галузі соціальної сфери не викликає відповідного підвищення кількісного та якісного рівня суспільних послуг, які ними надаються. Більш того, спостерігається розвиток нових негативних явищ, які безпосередньо викликані недоліками фінансування. До їхнього переліку можна зарахувати в тому числі й такі:

- у сфері професійної і вищої освіти чинний порядок покриття видатків навчальних закладів не передбачає урахування потреб ринку праці при формуванні державного замовлення на підготовку фахівців. Внаслідок цього у державі поглиблюється дефіцит кваліфікованих робітників за наявності безробіття серед випускників ВНЗ; зберігаються деформації в оплаті праці (відставання рівня заробітної плати осіб з вищою освітою від заробітної плати кваліфікованих і некваліфікованих робітників, низький ступінь міжпосадової диференціації оплати праці тощо);

- збільшення видатків бюджетів на медицину супроводжується стагнацією показників здоров'я населення країни. Недостатні обсяги асигнувань охорони здоров'я і збереження практики фінансування за методом утримання медичного закладу спричиняють поглиблення кризових явищ у галузі. Більше половини коштів, які виділяються з бюджетів на охорону здоров'я спрямовується на виплату заробітної плати і внесків на соціальне страхування, тоді як покриття витрат на лікувальний процес все більшою мірою перекладається на пацієнтів [7, с. 318].

Негативні наслідки економічних перетворень обумовили необхідність виділення коштів бюджету на забезпечення соціального захисту населення. В сучасних умовах ресурси бюджетної системи залишаються фактично єдиним джерелом покриття витрат на надання соціальної підтримки вразливим верствам населення, а обсяг коштів, які направляються на ці потреби щорічно зростає. Якщо у 2004 році на соціальний захист населення з бюджетів усіх рівнів було направлено 19,0% в сукупних видатків, то у 2010 році – уже 27,7% (рис. 2). Внаслідок цього соціальний захист та соціальне забезпечення в сучасних умовах є найважливішим за обсягом ресурсів напрямом використання коштів бюджету.

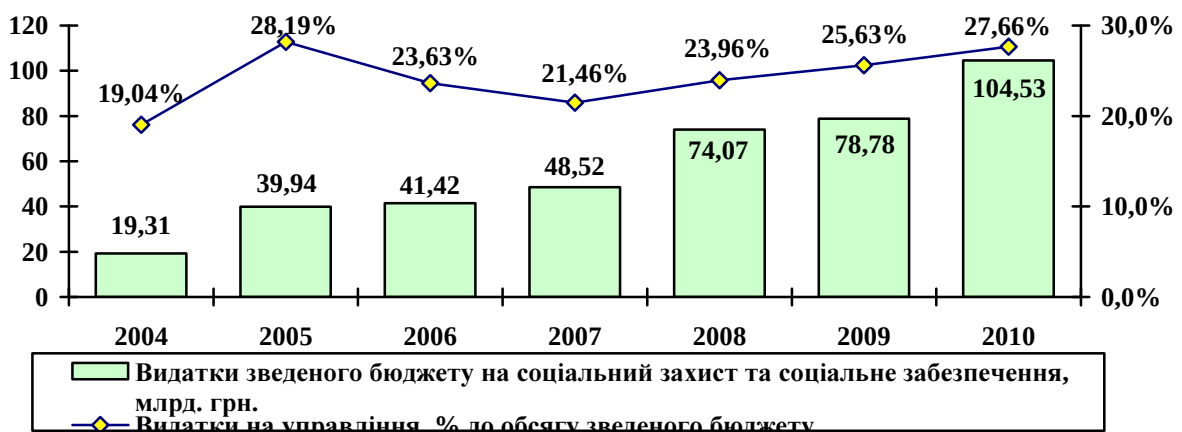

Рис. 2. Видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні у 2004-2010 рр. [6]

Формально фінансування соціального захисту населення є прерогативою місцевих бюджетів, оскільки з них здійснюються видатки на виплату соціальних допомог і компенсацій сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, надання житлових субсидій, реалізацію заходів з поліпшення добробуту різних верств населення. Однак, більшість цих соціальних трансфертів реально забезпечується через механізм субвенцій з державного бюджету, а місцеві бюджети при цьому виступають у ролі посередників.

Динаміка видатків бюджету на соціальний захист населення належить до найбільших суспільних подразників, адже вони суттєво впливають на рівень матеріального добробуту вагомої частини населення країни, а тому багато в чому визначають характер оцінювання суспільством результатів роботи уряду. Саме цим пояснюється значна диференціація їхнього щорічного приросту – найвищі темпи збільшення видатків мають місце у роки політичної активності, а відносно незначна динаміка – у міжвиборчий період. Для прикладу, у 2005 році видатки бюджетів на соціальний захист населення збільшилися у 2,1 разу, у 2008 році – в 1,5 разу, тоді як у 2006 році – на 3,7%, у 2009 році – на 6,4%. При цьому спостерігається концентрація бюджетних коштів на фінансуванні соціального захисту пенсіонерів – якщо у 2007 році за цим напрямком було здійснено 53,6% видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення, то у 2010 році – 64,2%. Основними причинами такої динаміки можна назвати такі:

- перманентне розбалансування дохідної і видаткової частини кошторису Пенсійного фонду України, обумовлене недоліками системи формування його доходів. В сучасних умовах значна частина економічно активних громадян виведена з числа платників внесків на пенсійне страхування, значних масштабів набуло ухилення від їхньої сплати. Існування дефіциту кошторису Пенсійного фонду змушує уряд держави надавати йому дотації за рахунок коштів бюджету для забезпечення можливості здійснювати належним чином виплати пенсій;

- швидке збільшення потреби у коштах на виплату пенсій, призначених за особливими програмами (пенсії державним службовцям, суддям, військовослужбовцям, народним депутатам тощо), яка покривається за рахунок коштів бюджету.

Прискорене збільшення бюджетних дотацій Пенсійному фонду України для підтримання його платоспроможності відволікає суттєві кошти від інших програм і заходів соціального захисту. Так, за період 2007-2010 років видатки на соціальні програми захисту ветеранів війни і праці зросли всього на 15,6%, інших категорій громадян – на 13,8%, на допомогу у вирішенні житлового питання – знизилися на 10,7%. Фактично спостерігається підміна і виконання бюджетами функцій Пенсійного фонду України і втрата останнім страхових ознак функціонування. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом проведення пенсійної реформи, яка дасть змогу вивільнити значну частину ресурсів бюджетів для вирішення важливих проблем соціального захисту населення.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи вищесказане, можна сформулювати такі основні напрями посилення ролі бюджету у забезпеченні економічного та соціального розвитку суспільства:

- збільшення видатків на оборону до рівня, який дає змогу гарантувати не лише повноцінне виконання усіх поточних завдань, покладених на збройні сили, а й забезпечити їхній поступальний розвиток шляхом вдосконалення інфраструктури, придбання новітніх видів озброєнь і військової техніки і досягти на цій основі підвищення обороноздатності країни. Зважаючи на негативну практику суттєвого недофінансування потреб оборони, вважаємо за доцільне закріпити у бюджетному законодавстві мінімальний рівень видатків бюджету на потреби Збройних сил України. Пропонований показник може бути визначений за практикою зарубіжних країн у 2-3% ВВП;

- вдосконалення структури видатків бюджет на економічну діяльність. Необхідно поступово відмовитись від безперспективного субсидування депресивних галузей національної економіки завдяки проведенню їхньої реструктуризації та переорієнтувати вивільнені бюджетні ресурси на стимулювання інновацій, впровадження досягнень науково-технічного прогресу. При цьому в царині енергетики доцільно суттєво збільшити фінансування програм підвищення енергоефективності національної економіки, розвитку відновлювальних джерел енергії, а в структур видатків на агропромисловий комплекс – забезпечити спрямування коштів на заходи стимулювання розвитку тваринництва (подолання цінового диспаритету, селекційна робота, відновлення механізму бюджетних доплат за тваринницьку продукцію та ін.);

- підвищення ефективності видатків бюджетів на реалізацію соціальної політики завдяки реалізації таких заходів: посилення адресності соціального захисту населення через впровадження дієвих форм матеріальної підтримки малозабезпечених верств, відмову від використання універсальних видів соціальних трансфертів; реформування системи фінансового забезпечення суспільних послуг шляхом впровадження ринкових методів фінансування, посилення взаємозв'язку між динамікою асигнувань і показниками роботи закладів соціальної сфери; завершення пенсійної реформи, що ліквідує потребу у субсидуванні Пенсійного фонду України за рахунок ресурсів бюджету і дасть змогу перенаправити значні кошти на фінансування таких важливих напрямів соціальної

політики як соціальний захист молодих сімей, ветеранів війни і праці, інвалідів, вирішення житлової проблеми тощо.

Бібліографічний список

1. Абанкина И. Финансирование культуры в европейских странах: обзор подходов и методов / И. Абанкина, Т. Абанкина, Н. Осовецкая // Отечественные записки. – 2005. – №4(24). – С. 124-131. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.strana-oz.ru/?article=1102&numid=25
2. Бюджетна система. Вишкіл студії : навчальний посібник / С. І. Юрій, Й. М. Бескид, В. Г. Дем'янишин та ін. ; за ред. С. І. Юрія та Й. М. Бескида. – К. : Таксон, 2002. – 256 с.
3. Бюджетний менеджмент : підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
4. Василик О. Д. Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
5. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : ЦНЛ, 2003. – 608с.
6. Звіти про виконання Державного бюджету України за 2002-2010 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>
7. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій : монографія / О. П. Кириленко, О. І. Тулай, Т. О. Кізима та ін.; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.
8. Фещенко Л. В. Бюджетна система України : навчальний посібник / Л. В. Фещенко, П. В. Проноза, Н. В. Кузьминчук. – К. : Кондор, 2008. – 440 с.

Анотація

У статті розкрита роль бюджету держави у соціально-економічному розвитку країни. Проаналізовані видатки зведеного бюджету на фінансування окремих галузей національної економіки (енергетики, сільського господарства, соціальної сфери) та вказано на наявні у цій сфері проблеми. Запропоновано заходи щодо посилення ролі бюджету держави в економічному й соціальному розвитку суспільства.

Ключові слова: бюджет держави, бюджетні кошти, видатки бюджету, соціальна сфера, соціально-економічний розвиток, суспільні послуги, фінансування, функції держави.

Анотация

В статье раскрыта роль бюджета государства в социально-экономическом развитии страны. Проанализированы расходы сводного бюджета на финансирование отдельных отраслей экономики (энергетики, сельского хозяйства, социальной сферы) и указано на имеющиеся в этой сфере проблемы. Предложены мероприятия по усилению роли бюджета государства в экономическом и социальном развитии общества.

Ключевые слова: бюджет государства, бюджетные средства, расходы бюджета, социальная сфера, социально-экономическое развитие, общественные услуги, финансирование, функции государства.

Annotation

The article deals with the role of the state budget in the social and economic development of Ukraine. Budget expenditures for some branches of national economy (energy, agriculture, social sector) are analyzed and are indicated of the existing problems in this area. Some measures to strengthening of role the state budget in economic and social development of society are offered.

Key words: state budget, facilities of budgets, budget expenditures, social sector, social and economic development, public services, financing, public functions.